

Радченко А.С., студентка 4 курсу кафедри диференціальної і спеціальної психології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор Родіна Н.В.

ВПЛИВ РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ НА УСПІШНІСТЬ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Політично-економічна та соціально-культурна ситуація у нашому суспільстві, особливо зараз в умовах воєнного стану в Україні, призводить до переживання сильного дистресу у старших школярів. Ці чинники, у свою чергу, сприяють підвищенню рівня тривожності, що призводить до труднощів, зокрема, у навчальній діяльності. Питання тривожності як однієї з умов навчальної неспішності сьогодні є недостатньо вивченим, про що свідчить невелика кількість наукових публікацій, і тому є дуже актуальним.

Тривожність як постійне переживання негативних емоцій у сучасному світі зустрічається доволі часто. Природа цього явища у різних психологічних джерелах трактується по-різному: як процес адаптації, як особистісне утворення, як психічний стан, як властивість нервової системи. Перш за все варто розділити поняття тривоги та тривожності. Тривога розуміється як реакція на реальну ситуацію невизначеності, негативний емоційний стан, що характеризується занепокоєнням та страхом. Тривожність виявляється у схильності індивіда до переживання тривоги. Ч. Спілбергер поділяє тривожність на ситуативну та особистісну. Ситуативна (реактивна) тривожність – емоційний стан, який виникає у відповідь на різноманітні стресори чи подразники. Її показники можуть коливатися у різні часові проміжки в одній людині. Особистісна тривожність – відносно стійка психологічна характеристика, що виражається у частоті та інтенсивності переживання тривоги та проявляється під впливом дійсних або можливих неприємних ситуацій [4].

Як індивідуальна психологічна структура тривожність впливає на всі сфери життя людини – навчальну, професійну, соціальну тощо – і є одним з головних чинників психологічного здоров'я людини, тому проблема

тривожності є однією з найбільш актуальних у сучасній психології. Особливу увагу даному феномену варто приділяти у періоди шкільного навчання дитини, тому що в цей період високий її рівень може стати постійною характеристикою та закріпитися в психологічній структурі особистості. Шкільна тривожність має свою специфіку, що виражається у її причинах, змісті та наслідках, які є індивідуальними для кожного школяра.

Навчально-професійна діяльність для старшокласників займає головну роль, адже період дорослішання, в першу чергу, характеризується вибором та початком освоєння знань і навичок майбутньої професії. Шкільна успішність на цьому віковому етапі має два крайніх полюси – цілковита незацікавленість навчанням або прагнення освоїти всі дисципліни на найвищому рівні. Обидва полюси можуть негативно впливати на психологічне самопочуття юнаків і провокувати закріплення тривожності, яка, у свою чергу, залишає відбиток на навчальній діяльності.

Тема зв'язку тривожності зі шкільною успішністю досліджувалася Ю. О. Бабаян, Н. А. Бастун, С. М. Корнієнко, М. Р. Битяковою, С. О. Ставицькою.

Старший шкільний вік (15-18 років) зазвичай схильний до впливу різноманітних стресогенних факторів, таких як розвиток самосвідомості, вибір майбутньої професії, негативні переживання, пов'язані з особливостями кризи раннього юнацького віку.

Інтелектуальний розвиток школяра виступає основою для формування індивідуального стилю розумової діяльності. Головні особливості мислення старшокласника – здатність до самоосвіти, результати якої досягають того ж рівня, що й при навчанні у школі, та захопленість філософськими роздумами, абстрактними уявленнями. Учень прагне самостійно знайти відповіді на запитання, що його цікавлять, на основі засвоєних знань, завдяки чому зростає роль логічних міркувань та самоконтролю. Ставлення до шкільного навчання змінюється – тепер воно розглядається з позиції освоєння певної професії, тому увага до предметів, важливих для майбутньої діяльності, збільшується [2].

В мотиваційній сфері провідними стають мотиви, пов'язані з

самореалізацією. Серед основних навчальних мотивів виокремлюють такі: підготовка до вступу у професійний навчальний заклад, прагнення до отримання високих оцінок заради досягнення соціального схвалення або уникнення невдач, бажання оволодіти різними способами отримання знань як наслідок зацікавленості навчальною дисципліною. Для учня старших класів оцінка тепер стає показником його знань, а не спонуканням до навчання [3].

Система спілкування та соціальних стосунків у юнаків диференційована. Загалом сфера комунікації юнацтва характеризується розширенням і поглибленням стосунків із соціумом. У взаєминах із батьками старшокласник прагне до сепарації та незалежності, що проявляється на трьох рівнях: поведінковому, емоційному й морально-ціннісному, однак у принципово важливих питаннях він спирається на рішення старших родичів [1]. При цьому стосунки з батьками відзначаються зменшенням конфліктності та збільшенням довіри. Спілкування з вчителями вибудовується на основі взаємоповаги, взаєморозуміння та авторитету. У відносинах із ровесниками для юнака важливо бути прийнятим, належати до неформальної соціальної групи, в деяких випадках – до юнацьких субкультур. Дружба виявляє бажання старшого школяра спілкуватися на рівних з однолітками не тільки задля саморозкриття чи вирішення своїх проблем, а й для кращого розуміння іншої людини. Вона характеризується ідеалізацією партнера, емоційністю та вибірковістю. Кохання в цьому віці більше орієнтоване на власні переживання, аніж на партнера [2]. Це можна пояснити тим, що старшокласник тільки знайомиться з почуттям закоханості, досліджує та аналізує свої емоції та реакції, пов'язані з ним.

Таким чином, ранній юнацький вік має важливе значення у житті кожної особистості. У цей період відбувається перехід від анатомо-фізіологічного до соціально-духовного розвитку, що супроводжується розвитком психічної сфери, формуванням самосвідомості, плануванням подальшого життя та професійним самовизначенням, стабілізацією емоцій та збагаченням комунікативних навичок. Провідною діяльністю старшокласників стає навчально-професійна діяльність, у зв'язку з чим змінюється і область мотивації. Феномен тривожності у сучасному

світі є однією з найголовніших ознак психічного здоров'я та благополуччя людини. Великого значення він набуває у шкільному віці в період активного біологічного та психічного розвитку дитини. Учні старших класів знаходяться під впливом багатьох стресогених факторів, які формують схильність юнаків до тривожності як емоційного стану та стійкої характеристики особистості.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид.: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
3. Ребуха Л.З., Миськів О.В. Мотиваційне поле навчальної діяльності старшокласників. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. Вип. 1. С.75-81.
4. Томчук С.М., Томчук М.І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі: монографія. В.: КВНЗ «ВАНО», 2018. 200 с.